

חינוך פתוח לדין ?

הדבר הכי חשוב הוא לעולם לא להפסיק לשאול שאלות". (אלברט איינשטיין)

"Harris, when I said 'any questions' I was using only a figure of speech."

"דווקא בעת הזו, ברצוני להזכיר את הנושא החשוב ביותר לעתיד ישראל: חינוכם של מדעני העתיד. זה מתחיל בגיל הגן, דרך התיכון, עד לאוניברסיטה. כדי לעודד זוכי נובל עתידיים, גם להורים יש תפקיד: לפתח את חופש המחשבה מגיל צעיר, לעודד לשאול שאלות, ובשום אופן לא להגביל את המחשבה."

דן שכטמן (זוכה פרס נובל לכימיה 2011)

בהכשרת תלמידינו להיות תבוניים אנו מכשירים אותם להיות ביקורתיים. אנו מעודדים אותם לשאול שאלות, לחפש ראיות, לבקש חלופות ולבדוק אותן, להיות ביקורתיים באשר לרעיונותיהם הם כמו גם באשר לרעיונות של אחרים. נתיב חינוכי זה מנוע מלראות בחינוך הבית-ספרי מכשיר לעיצוב תודעותיהם לפי רעיון מסוים המגובש מראש. שכן אם הם מבקשים סיבות, הערכתם את הסיבות הללו היא שתקבע אילו רעיונות הם מקבלים בסופו של דבר. מגמה מעין זו בחינוך הבית-ספרי כרוכה בסיכון, כיוון שמשמעותה היא העמדת תפיסותינו הנוכחיות לשיפוטם של תלמידינו. בחשיפתן של תפיסות אלה להערכתם הרציונלית אנו מזמינים אותם להיווכח בעצמם אם תפיסותינו אכן הולמות, ראיות והוגנות. סיכון כזה הוא מרכזי אולם אסור להניח כי שחרור התודעה הוא שחרורה ממשמעת.

האתגר הניצב לפני חינוך מוסרי הוא האתגר שבפיתוח מחשבה ביקורתית בתחום המעש, והוא המשכו של האתגר שבפיתוח מחשבה ביקורתית בכל היבטיו ושלביו של החינוך בבית-הספר. לפיכך, חינוך מוסרי בבית-הספר אינו דבר מה נפרד המגולם בשימיה של אמרות, דבר מה שיש לראות בו מקצוע נוסף או פעילות נוספת, חלק מתוכנית הלימודים או דבר מה שמחוצה לה. אדרבה, עליו למלא את מכלול ההתנסות בבית-הספר.

[...] השאלות המכריעות נוגעות לאיכותה של סביבה זו: מהו אופי ההתנסות בבית-ספרית הייחודית, הטומנת בחובה חוכן ומבנה כאחד? האם ביכולתה לשחרר את הילד בטווח הארוך, בהגיעו לבגרות? האם היא מעודדת מתן כבוד לאנשים, ולטיעונים ולהנמקות המועלים בשיחות אישיות? האם היא פתוחה לשאלות ולדין?

ישראל שפיר, חינוך מוסרי והאידאולוגיה הדמוקרטית

"בזכות המבוכה"

כשרואה אני אדם מתהלך בינינו כמי שתירץ את כל הקושיות והפרכות, או כמי ש"מורה נבוכים" חדש חובר למענו ונתון בחיקו, או כמי שאינו זקוק גם לכך, באשר דעתו הצלולה לא ידעה מבוכה מעולם - הריני מהרהר אחריו שמא הוא חי בעולמות אחרים, מחוץ לעולם הבכא שלנו ולתהפוכותיו ולייסוריו ולתקוותיו הגזולות, או שמא הוא משביע את נפשו בלעיסת גירה שהיא היא המיישרת כל הדורים. ואשר לי, טובה לי נפש נבוכה ותועה ובלתי נרגעת, מנפש אשר מוס אין בה והיא שוקטת, גם היום, על אמיתותיה.

ברל כצנלסון, מתוך "בזכות המבוכה ובגנות הטיה", נאום שנשא בכינוס מדריכי עליית הנוער, ביום ב' בתמוז ת"ש (1940).

"המתודה העיקרית של החינוך המוסרי הנה ויכוח חופשי על בעיות ודילמות מוסריות. תנאי חשוב לכך שהילד ינוע בשלבים של שיפוט מוסרי הוא שייכנס בסתירות שבשיקול דעתו המוסרי הנוכחי ויחוש מבוכה ואי שביעות רצון מן המבנה הקיים של שיפוטו. תנאי זה עשוי להיווצר באווירה של חילופי דעות חופשיים בכיתה, שבהם משווים ומעמיתים השקפות מוסריות סותרות. הואיל ותלמידי כיתה אחת נמצאים בשלבים שונים של התפתחות מוסרית... הרי בוויכוח חופשי כזה יבוא כל תלמיד לידי מגע ועימות הגבוה בשלב אחד מן השלב שבו נמצאת חשיבתו שלו. בתנאים כאלה יש סיכוי גדול שתכנית שיטתית של דיונים בכיתה על מצבי מבוכה וקונפליקט מוסריים תקדם את דרך חשיבתם המוסרית של רוב התלמידים..." (קליינברגר/ "מושא השיפוט המוסרי וגישות לחינוך המוסרי")